משנה · ראשונים · ר״ש משאנץ

ר"ש משאנץ על משנה ידים

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ר"ש משאנץ על משנה ידים

רבנו שמשון [הר"ש] משאנץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רש-משאנץ-על-משנה-ידים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 8
משנה ה 8
פרק ב 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 14
פרק ג 16
משנה א 16
משנה ב 16
משנה ג 17
משנה ד 17
משנה ה 18
פרק ד 19
משנה א 19
משנה ב 19
משנה ג 19
משנה ד 21
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 23
משנה ח 23

פרק א

משנה א

לאחד אף לשנים. לחד בעינן רביעית מתחלה אבל לתרי כשהיה בו רביעית ונטל הראשון ואחר כך שני אע"ג דלא הוי רביעית גבי שני שפיר דמי הואיל ומשירי טהרה אתו כדמפרש בפרק כל הבשר (חולין דף קז.):

מחצי לוג לשלשה או לארבעה. לפום שיעורא דרביעית לשנים היה די ברביעית ומחצה לשלשה אלא כיון דנפישי גברי חיישינן שלא ידקדקו יפה ליטול עד הפרק שכל אחד יצמצם המים מפני חבירו ומיהו אי איכא רביעית ומחצה ונטל אחד מהם חצי רביעית הא ודאי דיועיל רביעית הנשאר לשנים אחרונים דאפילו בתחלה סגי לשנים ברביעית כל שכן הכא דאתו משירי טהרה וכי לא מהני הכא הני מילי כשלא נשאר לשנים אחרונים רביעית וכן הא דקאמר מחצי לוג לשלשה ולארבעה דמשמע ולא לחמשה שהרי לא נתנו חכמים שיעור רק למים שבכלי וכי איכא שיעור בו לא חשו חכמים כמה יגיע לכל אחד רק שיטול עד הפרק ואי מפרשינן כולה מתני' בנוטלים בבת אחת ניחא טפי אבל מדמפרשינן בפרק כל הבשר (שם) טעמא משום דאתו משירי טהרה משמע דאיירי בנוטלים זה אחר זה: *)

מוסיפים על השניים. כך דין נטילת ידים שצריך ליטול ידיו עד הפרק כדאמרינן בפ' כל הבשר וראשונים ושניים דכולה מכילתין משום דפעמים שאדם זורק מים על ידיו פעמים כדי ליטול יפה ואם משטיפה אחת הגיעו עד הפרק מנגב ידיו במפה והן טהורות כדתנן בפרק שני ואם אחר שנגב נמלך ליטול עוד ידיו כדי ליטול יפה ונתן השניים ולא הגיעו עד הפרק יכול להוסיף עד שיגיעו לפרק כן מוכח בתוספתא אבל על הראשונים אם לא הגיעו לפרק [אין] מוסיפין דכיון דלא טיהרו את הידים כל מה שמוסיף עליהם הרי הוא מוסיף טומאה וצריך לנגב תחלה ואח"כ נוטל רבי מאיר פליג בתוספתא ואמר מוסיף אף על הראשונים דכולי האי לא אטרחוהו רבנן לנגב תחלה וכל מה שמוסיף עד שיגיעו לפרק הם הנקראים ראשונים ואין מוסיף על השניים דקאמר רבי מאיר היינו דאין צריך להוסיף על השניים אי נמי לגבי הא קאמר דמוכח לקמן דשניים מטהרין את הראשונים ואתא ר"מ למימר דדוקא כשהשניים הגיעו לפרק בשטיפה אחת ולא הגיעו לפרק בשתי שטיפות וכי האי גוונא דאיירי רבי יוסי בשניים בתוספתא לא הוה פליג רבי מאיר דמאחר שקינח ידיו מן הראשונים וידיו טהורות בראשונים לבדם מדקתני בתוספת' ונמלך כדמוכח לקמן בכמה דוכתי. *[ובס"א אשכחנ"א נוסח"א אחרית"י ונרא"ה לעניו"ת דעתי"ן לגלותה ית"ה דהי"א עיקר וז"ל מוסיפין על השנים כך דין נטילת

ידים שצריך ליטול ידיו עד הפרק כדאמרינן בפרק כל הבשר (שם) וראשונים ושנים דכולה מכלתין משום דכשנטל ידיו בשטיפה אחת עד הפרק אע"פ שידיו טהורות לאחר ששפשף בראשו או בכותל או במפה מ"מ אם חזר ונגע במי השפשוף טמאות או אם נגע עם ככר של תרומה נטמא כמו שאפרש בפ"ב ולכך עביד שטיפה אחרת במים שנים לטהר מים ראשונים שעל גבי ידיו ואפילו לר' מאיר דמטהר נמי בראשונים דאמרינן בפרק ב' ועל ככר של תרומה טהור אכתי זימנין דזקוק ליה מים אפילו לטהר ידו כשלא היו הראשונים מי רביעית כדתנן פרק שני והשתא האי מוסיפין דקאמר הכא היינו דאם נתן השנים ולא הגיעו לפרק יכול להוסיף עד שיגיעו אבל על הראשונים לא דכיון שלא טהרו כל מה שמוסיף עליהן כמוסיף על טומאה היא וצריך לנגב תחלה וליטול אח"כ ור' מאיר פליג בתוספתא ואמר מוסיף אף על הראשונים דכולי האי לא אטרחוהו רבנן לנגב תחלה וכל מה שמוסיף עד שיגיעו לפרק נקראים ראשונים ואין מוסיף [על] השנים דאמר ר"מ היינו לענין דאין מועילים שנים לטהר הראשונים אלא א"כ הגיעו לפרק בשטיפה אחת בלא הפסק א"נ היכא דזקוק לשנים כדפרישית שלא נטל ראשונים מי רביעית צריך שיהיו שנים בשטיפה אחת והא דתניא בתוספתא במילתא דרבי יוסי מוסיפין על השנים ולא על הראשונים כיצד נטל את הראשונים ושפשף ונמלך ונטל את השנים ואין בהם כדי שיגיעו לפרק הרי זה מוסיף עליהן על כרחין בכה"ג לא הוה פליג ר' מאיר מאחר שקנח ידיו מן הראשונים ידיו טהורות מדקתני בתוספתא בנמלך כדמוכח לקמן בכמה דוכתי]. (ע"כ חילו"ק הנוסח"א מכא"ן ואיל"ך שוי"ן) מה לנו במה שנוטל שניים ומוסיף וכי פליגי בשניים בשלא קנח מן הראשונים פליגי דעל כרחין אף בשלא קינח שרי ר' יוסי ובזה יש להסתפק דלמא האי דאסרינן להוסיף על הראשונים לרבי יוסי ועל השניים לר' מאיר היינו כשאין מוסיף ליטול אלא חצי הפרק ששייר ומניח חצי הפרק שנטל אבל אם כשמוסיף ליטול הכל בשטיפה אחת עד הפרק שרי ואין הטעם תלוי משום טומאה אלא משום שאין דרך נטילה בכך כדאמרי' בריש פרק שני דגיטין (דף טו:) אלא דקא משי פלגא פלגא דידא הא אמרי דבי ר' ינאי ידים אינן טהורות לחצאין והא דלא מייתי התם מתניתין דהכא דאין מוסיף על הראשונים משום דפלוגתא הוא בתוספתא דר' מאיר ור' יוסי ובירושלמי דחלה פרק שני וכן בירושלמי דברכות בפ' אלו דברים אמרינן התם תני המים שלפני המזון רשות ושלאחר המזון חובה אלא שבראשונים נוטל ומפסיק ובשניים נוטל ואינו מפסיק מהו נוטל ומפסיק ר' יעקב בר אחא אמר נוטל ושונה ר' שמואל בר יצחק בעי נוטל ושונה ואת מר רשות אית בעי מימר מהלך ארבעת מיל ואת מר רשות ואמר ר' יעקב בר אידי על הראשונים נאכל בשר חזיר ועל השניים

יצאה אשה מביתה ויש אומרים שנהרגו עליה שלש נפשות משמע דמפסיק היינו דמנגב תחלה ואח"כ נוטל כמו שפירשתי אבל באחרונים אינו מפסיק כלומר דאין צריך לקנח. לאחרונים קרי שניים כדקאמר על השניים יצאה אשה מביתה:

תני"א בתוספת"א [פ"ב] שנים שנטלו שתי ידיהן זו משמינית וזו משמינית אע"פ שחוזרין ומערבין בקילוח ידיהן טמאות שמתחלה לא נטלו מן רביעית אלא פוסלין ידיהן. פ' שני כלים שאין בכל אחד כי אם שמינית דהיינו רביעית בין שניהם ואלו השנים לא נטל כל אחד כי אם ידו אחת ובבת אחת שפכו משני הכלים על שתיהן שהקילוח מתערב אפ"ה ידיהן פסולין.

ועו"ד תני"א בתוספ' [רפ"א ע"ש] מי רביעית נותנין לידים לאחד אבל לא לשנים מחצי לוג לשלשה אבל לא לארבעה מלוג לחמשה אבל לא לעשרה ולא למאה מוסיפין על הראשונים ואין מוסיף על השניים דברי ר"מ רבי יוסי אומר מי רביעית נותנין לידים לאחד אף לשנים חצי לוג אף לשלשה אף לארבעה מלוג לחמשה ולעשרה ולמאה ומוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים כיצד נטל את הראשונים ושפשף ונמלך ונטל את השניים ואין כדי שיגיעו לפרק ה"ז מוסיף עליהן. פירוש שפשף שקינח ידיו במפה דשיפשף לשון קינוח הוא כמו שאפרש בפרק שני:

משנה ב

בכל הכלים נותנין לידים. בין של עץ בין של עצם בין של זכוכית ואפילו בכלי גללים דלא חשיבי כלים לענין טומאה:

דפנות הכלים ושולי המחץ. שברי כלים נינהו וכן מגופה לאו לתשמיש לתוכה עבידא אלא לכסוי חבית:

בחפניו. שלא ימלא חפניו מים ויריק על ידי חבירו:

שאין ממלאין. מילוי מים חיים לקדש בהן מי חטאת דכתיב (במדבר י"ט:י"ז) מים חיים אל כלי:

ואין מקדשין. נתינת האפר על גבי המים:

ואין מזין. שטובל האזוב בכלי כדי להזות:

צמיד פתיל. שברי כלי חרס שהקיפן צמיד פתיל ומונחין באהל המת אין מצילין על מה שבתוכן:

שאין מצילין. כמו ואין מצילין ואורחיה דתנא למיתני הכי כדאשכחן בפרק שני דכתובות (דף כז.) שכתוב ברוב ספרים שאין אדם נאמן על עצמו ופי' כמו אין אדם נאמן

ודכוותה בפ"ק דביצה (דף ב.) דתנן שאפר כירה מוכן הוא ואמר רבא בגמ' [שם ח.] הכי קאמר ואפר הכירה מוכן הוא:

מיד כלי חרס. לענין תוך תוכו דשברי כלי חרס הנתונין בתנור ופיהן למעלה מן התנור ושרץ באויר התנור אין השברים מצילין על האוכלין שבתוכו וכל הני תנן נמי במס' פרה פ' חמישי [מ"ה] ותני להו התם אגב קידוש והכא תני להו אגב ידים וקצת קשה דלא תני התם ידים:

תני"א בתוספת"א [שם] מגופה שהתקינה לכלי נוטלין הימנה לידים החמת והכפישה אע"פ שפחותין נוטלין מהן לידים השק והקופה אע"פ שמקבלין אין נוטלין מהן לידים השידה והתיבה והמגדל בזמן שאינן עשויים לאהלים נוטלין מהן לידים בזמן שהן עשויים לאהלים אין נוטלין מהן לידים אין הכהנים מקדשין במקדש אלא בכלי ואין משקין את הסוטות אלא בכלי ואין מטהרין את המצורע אלא בכלי שולי כלי עץ וכלי עצם וכלי זכוכית אין נוטלין מהן לידים. קירקסן שפן ועשאן כלים נוטלין מהן לידים אם יש להם קבלת רביעית. החוקק באמת המים ועשה לה בית קבלה אע"פ שתלשוה מים וחברוה אין ממלאין בה ואין מקדשין בה ואין מזין הימנה ואינה צריכה צמיד פתיל ואינה פוסלת את המקוה תלשה וחיברה וחישב עליה אחר תלישתה ממלאין בה ומקדשין ומזין הימנה וצריכה צמיד פתיל ופוסלת את המקוה. פי' שהתקינה שחקק בה כדי לקבל רביעית. חמת וכפישה מיני נודות של עור. שפחותין ובלבד שיחזיקו רביעית דאמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף קז.) דכלי שאין מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים. שק וקופה אין מלאכתן למים דרובן אין מקבלין מים. אין הכהנים מקדשין במקדש אלא בכלי קדוש ידים ורגלים מן הכיור וכיור לאו דוקא אלא שיהא כלי שרת כדאיתא בזבחים בפרק [כל הזבחים] שקבלו (דף כב.) ירחצו לרבות כלי שרת. החוקק באמת המים דכוותה תניא בתוספ') א) דאהלות ופרשתיה בפ"ה דאהלות:

משנה ג

שנפסלו משתיית בהמה. כגון סרוחין אבל נפסלו מחמת טיט המעורב בהן אפילו בקרקע פסולין כדפרישית בסוף פרק שני דמקוואות:

בכלים פסולין. דלא תקון רבנן נטילה אלא בראויין לשתיית בהמה:

בקרקע כשרין. להטביל ידיו דהא מקוה נינהו ובפרק כל הבשר (חולין דף קו.) פליג ר' שמעון בן אלעזר בברייתא דאמר אף בקרקע טובל בהן כל גופו אבל לא פניו ידיו ורגליו ומוקי לה התם דפסקינהו בבת בירתא וקשה מכאן למאי דגרס רש"י התם חמי טבריא חזקיה אמר אין נוטלין מהם לידים ורבי יוחנן אמר כל גופו טובל בהן אבל לא פניו ידיו

ורגליו פי' לחזקיה אין נוטלין מהן לידים אבל מטבילין מהן לידים ולרבי יוחנן דאסר אפילו להטביל לידים ומוקי לה התם דפסקינהו בבת בירתא ובפלוגתא דרבי שמעון בן אלעזר ורבנן והשתא קשה סתם מתני' דהכא דלא כר' יוחנן ובכל דוכתא אית ליה לרבי יוחנן הלכה כסתם משנה וליכא למימר דמתני' דהכא מיירי בדלא פסקינהו חדא דאמאי מפליג בין כלים לקרקע ליפלוג בדידה ועוד דבתוספתא קתני מילתיה דר' שמעון בן אלעזר ולא קתני מילתיה דרבנן משמע דר' שמעון בן אלעזר קאי אמתני' ובדפסקינהו בבת בירתא מוקמינן פלוגתייהו ונראה כגירסת רבינו גרשום ורבינו חננאל דגרסי התם במילתיה דר' יוחנן השתא כל גופו טובל בהן פניו ידיו ורגליו לא כל שכן:

דיו קומוס וקנקנתום. בפ' שני דגיטין (דף יט.) מפרש להו:

עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין. בפרק כל הבשר (חולין דף קה.) אמרינן התם דמים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן ואמר רבי יצחק ב"ר יוסף אמר ר' ינאי לא שנו אלא שאין היד סולדת בהן אבל היד סולדת בהן אסור סולדת פירוש נכוית ופירש שם בקונטרס משום דבטלם ונשתנו מתורת מים וכאן נמי יש לומר דהיינו טעמא:

שמעון התימני. מתמנת היה ואית דגרסי התיבני:

אפילו נתכוין. לשון אפי' לא יתכן אלא אם כן גרסינן פסולין ואי גרסינן כשרין גרסינן אם נתכוין לשרות פתו בכלי זה ונפל הפת לכלי אחר כשרין המים לנטילה הואיל ונפל בהן הפת שלא במתכוין:

משנה ד

או שמיחה בהן את המדות. בדבר שנדבק יפה ויוצא בדוחק שייך לשון מיחוי כי ההיא דפרק הספינה (בבא בתרא דף פח.) החנוני מקנח מדותיו פעמים בשבת וממחה את משקלותיו פעם אחת בשבת וכי ההיא דתנן בפסחים בפרק אלו דברים(פסחים דף סח.)מיחוי קרביו ואמרי' בגמ' שירקא דמעיא דנפיק אגב דוחקא דסכינא כדכתיב (ישעיהו ה':י"ז) חרבות מחים גרים יאכלו ומתרגם רב יוסף נכסי רשיעיא צדיקיא יחסנון:

פוסל בחדשים. דאע"פ שהם נקיים אין רגילות להשתמש בהן עד שידיחם:

משנה ה

מטביל בהן הגלוסקין. היינו קיטוף דפרק כל שעה (פסחים דף לו.) דאמרינן את שלשין בו מקטפין בו דלאחר עריכת הלחם טחין פניו במים או ביין פעמים שמטבילין הגלוסקין במים פעמים שטובל ידיו במים וטח בהן פני הגלוסקין והיינו דתנן הכא דאם הטביל

את הגלוסקין במים פסולין לנטילה דהוי כמו שרה בהן פתו. ואם מדיח בהן ידיו כלומר שטבל ידיו במים וטח פני הגלוסקין בידיו כשרין לנטילה:

מטה חבית על צדה ונוטל. ולא דמי להא דאמר רב פפא בפ' כל הבשר (חולין דף קז.) האי אריתא דדלאי אין נוטלין ממנו לידים שדולה מים מן הבור ושופך לצינורות להשקות את השדה דאין נוטלין מן הצנורות את הידים משום דלא אתי מכח גברא דהתם ששפך מן הדוולא לצנורות כשהמים נופלים מן הצנורות על ידיו אין זה חשוב מכח גברא אבל הכא שהאדם עצמו הטה החבית אפילו הלך וישב לו אחר כך והחבית שופכת מים כל היום כולו מחמת הטייתו כח גברא הוא אי נמי האי תנא דמכשר בקוף לא חייש אכח גברא וסוגיא דהתם כרבי יוסי דפוסל בשני אלו כלומר במטה החבית ובקוף וטעמא דתרוייהו משום דבעי כח גברא אבל מניח חבית בין ברכיו שברכיו מסייעין לשפוך הוי כח גברא ובתוספתא בעי רבי יוסי כוונת נותן ונוטל והא דמשמע הכא דמודה בחרש שוטה וקטן הנהו בני כוונה נינהו:

תני"א בתוספת"א [פ"א] המים שהנחתום מטביל בהן גלוסקין אע"פ שלא נשתנו מראיהן פסולין וכשהוא נוטל ידיו ונותן על גבי ככרות אם [ב] לא נשתנו מראיהן פסולין ואם לאו כשרין מים שלפני הנפח אע"פ שלא נשתנו מראיהן אין נוטלין מהם לידים מפני שבידוע שנעשתה בהן מלאכה ושלפני הספר אם נשתנו מראיהן פסולין ואם לאו כשרין הכל כשרין ליתן לידים אפילו טמא מת אפילו בועל נדה כל שאינו מטמא במשא כשר ליתן לידים הנוטל מתכוין והנותן אין מתכוין הנותן מתכוין הנוטל אין מתכוין ידיו טהורות ר' יוסי אומר ידיו טמאות הפקיע את המולייאר ונטל הימנו לידים או שנטל מן הסילון שיש בו כדי קבלת רביעית ידיו טהורות ור' יוסי אומר ידיו טמאות ומודה ר' יוסי שאם הניח חבית בין ברכיו או בין אצילי ידיו ונטל שידיו טהורות. פי' מים שלפני הנפח דרכו לכבות בהן את הברזל והיינו שנעשתה בהן מלאכה. כל שאינו מטמא במשא כלומר שאינו מטמא את המים במשא ולפי זה אסור ליטול מים מן הנדה ומן העובדי כוכבים שגזרו על העובדי כוכבים שיהיו כזבים לכל דבריהם כדאמרינן בפ' בנות כותים (נדה דף לד.) ואפילו מטמא מת נמי אסור דעל כרחך לא שרי הכא ליטול מטמא מת אלא בכלי אבנים דלא מקבלי טומאה דאי בכלי המקבל טומאה קא מטמא ליה טמא מת לכלי ונמצא כלי מטמא את המים ומיפסלי לנטילה כמו מכל המטמא במשא ולקמן נמי בפרק שני משמע בהדיא דמים טמאין פסולין לנטילה ולפי זה אין תקנה בזמן הזה דאם דלה עובד כוכבים מים אסור ליטול מהם שהכל טמאין ונוגעין בכלי ובמים ויש מפרשים דהכא בנוטל ידיו לתרומה איירי ולא בנוטל ידיו לחולין דאי לא תימא הכי

נדה ויולדת היאך נוטלת לעצמה הא מטמאות במשא ואין זה דיוק דהא אמרי' בחולין בפרק כל הבשר (חולין דף קו.) דנוטלין ידים לחולין משום סרך תרומה וכיון דמשום סרך תרומה הוא אין חילוק בין תרומה לחולין ואפילו נדה דלאו בת אכילת תרומה היא ומים שעל ידיה טמאין תקון רבנן נטילת ידים. הפקיע את המולייאר שעשה בו סדק ויצא המים כמו [ב"מ מ.] פקע כדא. נטל מן הסילון היינו כעין אריתא דדלאי דכל הבשר (דף קז.) שממלא הכלי ומערה בסילון וסוגיין דהתם כרבי יוסי:

פרק ב

משנה א

משטיפה אחת. שבבת אחת שפך מים עד הפרק:

ידו טהורה. אע"ג דאין בכלי רביעית אלא דאתו משירי טהרה: [הגה"ה *ס"א ולא יתכן דמשמע שתי ידיו משטיפה אחת הוא דלא הא משתי שטיפות מהני הא אדרבה בשטיפה אחת עדיף כדאשכחן בריש מכילתין דפליגי במוסיפין אלא מים ראשונים קרי שטיפה אחת כל זמן שלא נטל כי אם פעם אחת עד הפרק ובידו אחת הוא דסגי בפעם אחת אע"פ דאין בכלי רביעית אלא דאתו משירי טהרה אבל לשתי ידיו אע"ג דאתו משירי טהרה לא מהני עד שיטול ב' פעמים עד הפרק ובהא ליכא מאן דפליג לר"מ ובככר של תרומה הוא דפליגי היכא דנטל את הראשונים מרביעית ונפל עליהם ככר של תרומה דר"מ סבר כי היכי דמהני לטהר ידיו מהני נמי לטהר עצמן ורבי יוסי סבר לטהר ידיו מהני ואינהו גופייהו טמאין היכא דנפלו ואפילו מים הנשארים על ידיו אם נגע בהם ככר של תרומה נטמא עד שיבואו שניים ויטהרום אף על גב דלטהר ידים לא בעי שניים דאי בעי מנגב ידיה ואכיל והך דנטל ראשונים למקום אחד והשניים למקום אחר נפקא מינה אפילו לר"מ דהא דמטהר ר"מ בראשונים ה"מ כשנטל מרביעית אבל מפחות דאתו משירי טהרה צריך ליטול ראשונים ושניים כדפרישית וראשונים טמאין

שתי ידיו ושנים טהורים. ע"כ:] משטיפה אחת. שבפעם אחת שפך על שתי ידיו עד הפרק אע"ג דאתו משירי טהרה:

רבי מאיר מטמא. את ידיו עד שיטול מרביעית:

נפל ככר של תרומה. על אותן מים שנפלו מידיו לארץ:

טהור. כמו שהידים טהורות:

ר' יוסי מטמא. [*צ"ל בככר] בבגד אבל הידים ודאי טהורות מידי דהוה אסיפא דנטל את הראשונים ואת השניים למקום אחד ורבי מאיר סבר דלא דמי דהתם איפסיק והכא לא איפסק:

משנה ב

נטל את הראשונים למקום אחד. בזויות זו והשניים בזוית אחרת ונפל ככר של תרומה למקום שנפלו הראשונים טמא הככר והוא הדין אם נגע הככר במים ראשונים שעל ידיו שהככר טמא:

על השניים טהור. דשניים טהורין הן אבל ראשונים ושניים למקום אחד ונפל ככר של תרומה על המים שנפלו לארץ טמא כדקתני סיפא שאין השניים מטהרין אלא מים שעל גבי ידיו כלומר הראשונים שעל גבי ידיו השניים מטהרין אבל הראשונים שנפלו לארץ אין השניים מטהרין:

ונמצאת על ידיו קיסם או צרור. אע"פ שהן רפויים ובאין בהם המים:

ידיו טמאות. אע"פ שנתן עליהם את השניים משום דמים שעל הצרור נטמאו מחמת ידיו:

שאין המים האחרונים מטהרין אלא מים שעל גבי היד. כלומר ולא שעל גבי הקיסם והצרור:

כל שהוא מבריית המים טהור. אפילו מה שעל גבי הצרור אי נמי מודה רבן שמעון בן גמליאל במים שעל גבי הצרור אלא אהא דנקט תנא קמא מים שעל גבי היד קאי ואתא רבן שמעון בן גמליאל לרבויי אפילו יבחושין אדומים שברייתן מן המים כדאיתא בפרק כל הזבחים שקיבלו (דף כב.):

תניא בתוספתא [פ"א] אחד הנוטל ידו אחת ואחד הנוטל שתי ידיו אחד ידו של גדול וא' ידו של קטן צריך ליטול מי רביעית רשב"ג אומר שתי ידיו של שנים נידונות כשני אנשים כיצד שנים שנטלו לשתי ידיהן מי רביעית לא יחזיר השני ויטול ידיו משירי רביעית הנוטל את ידיו צריך לשפשף את ידיו שפשפה בחבירתה טמאה בראש או בכותל טהורה חזר ונגע בהן טמאה הנוטל ידיו משטיפה אחת צריך ליטול מי רביעית דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר לשתי ידיו צריך שיטול מי רביעית לידו אחת אפילו נטל משירי רביעית כשר כל החוצציין בגוף חוצציין בידים ובקידוש ידים ורגלים בבית המקדש. פי' צריך ליטול מי רביעית שיהא בכלי רביעית. נידונות כשני אנשים כמו שמפרש כיצד. לא יחזיר השני ויטול ידיו כלומר ידו השניה דמתחלה לא נטל כי אם ידו האחת וזאת השניה נעשית כיד אדם אחר שלישי ומי רביעית ניטלין לשנים ולא לשלשה. צריך לשפשף כלומר לקנח

מים שעל ידיו במפה או בשאר דברים כדאמרינן בפ"ק דסוטה (דף ד:) כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא ושפשוף לשון קינוח הוא כי ההוא דבריש אמר להם הממונה (יומא דף ל.) זאת אומרת מצוה לשפשף ובסוף יום הכיפורים (דף פח.) מבערב ישפשף ובשלא נטל כי אם הראשונים איירי דאי נטל את השניים היכי קתני סיפא בשפשף בראש חזר ונגע בהן טמאה הרי טיהרו השניים את הראשונים שעל גבי היד כדקתני מתני' ומיהו אפשר דשפשוף בעי לעולם. שפשפה בחבירתה טמאה כגון שנטל ידו אחת ושפשפה בשניה שלא נטל. בראש או בכותל שפשפה לנגבה טהורה. חזר ונגע בהן לאחר ששפשף ידו בראשו או בכותל חזר ונגע באותן מים שבאו מידו על הראש ועל הכותל. טמאה שאותן מים טמאין וחזרו וטמאו את היד שנגע בהן אע"ג דכל כמה דלא שפשף מיטהרי בשפשוף השתא דחזר ונגע גרע וצריך ליטול כתחלה לידו אחת. אפילו נטל משירי רביעית כשר. על כרחין רבי יוסי לפרושי מילתא דר' מאיר קאתי דהא משמע במתניתין דמודה רבי מאיר בידו אחת:

משנה ג

חזרו ליד טהורה. דכיון דלא יצאו ראשונים חוץ לפרק לא נטמאו השניים ביציאתם חוץ לפרק אבל כשיצאו ראשונים ושניים חוץ לפרק וחזרו ליד טמאה לפי שנטמאו השניים בראשונים שחוץ לפרק שאין השניים מטהרין את הראשונים אלא עד הפרק אבל מה שיצאו מהם חוץ לפרק אין מטהרין. בפרק קמא דסוטה(דף ד:)אמרינן מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים ופירש שם בקונטרס דהכי תנן נטל ראשונים ושניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה אגב חורפיה לא עיין בה דאלו ואלו אם חזרו לפרק א) לבד טמאה כשנטל ראשונים עד הפרק והשניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה:

נטל את הראשונים לידו אחת. בתוספתא מוכח דלאו דוקא ידו אחת אלא כל אחת ואחת בפני עצמה:

ידיו טמאות. יש מפרשים משום דכיון דלא נטל את הראשונים כאחת כאילו לא נטל ולא יתכן דבריש פ"ב דגיטין (דף טו:) מוכח דאי משי ידיה חדא חדא ידיו טהורות אלא היינו טעמא דכשצירף ידיו אחרי כן כדי לקבל המים השניים נטמאו ידיו בנגיעתם זו בזו דמים שעל יד זו מטמאין מים שע"ג חבירתה כמו שהיו מטמאין ככר של תרומה כדפרשינן בריש פירקין ובכל מקום שמתקנחות בו טמאות מידי דהוה אשפשף בראשו או בכותל דלעיל בתוספתא וחזר ונגע בהן טמאה וכשנטל השניים לא טהרו את הראשונים כיון

שנטמאו מחמת מי חבירתה אלא אדרבה גם השניים נטמאו בהן ודוקא בנטל הראשונים זו לעצמה וזו לעצמה אבל אם נטל את הראשונים לשתי ידיו כאחת נחשבות שתי הידים כיד אחת ואין מטמאות זו את זו:

ושפשפה בחבירתה. כבר פירשתיה לעיל בתוספתא:

ובלבד שירפו. כלומר שירפו ידיהן כדי שיבאו בהן המים והא קא משמע לן כדתניא בתוספתא [פ"ב] דנוטלין ארבעה וחמשה זה בצד זה ואינו חושש משום ארבעה דברים משום שמא נטמאו משום שמא נעשה בהן מלאכה משום שמא לא ניטלו מן הכלי משום שמא לא ניטלו מן הרביעית. כלומר שאם נפלו מיד זה ליד זה נטמאו ונעשה בהן מלאכה ולא נטלו מן הכלי ואין חוששין נמי שמא לא ניטלו מן הרביעית דאם היה חצי לוג לחמשה ותנן לעיל בפ' קמא [מ"א] מחצי לוג לארבעה ולא לחמשה נמצא כשהשמש הולך ושופך מים על ידיהם (אם) כשנטלו השלשה ונשאר עדיין בכלי רביעית מהניא נטילה לשנים האחרונים וספק הידים טהורות:

תני"א בתוספ' [פ"ב ע"ש] נטל את הראשונים זו לעצמה וזו לעצמה ונמלך ונטל את השניים לשתי ידיו כאחת טימאו זו את זו נטל את הראשונים לשתי ידיו ונמלך ונטל שניים זו לעצמה וזו לעצמה [א] אם נתכוין ידיו טהורות ואם לאו טמאות נטל את הראשונים ונטמאה אחת מידיו הרי זה נוטל את השניים בשניה ואינו חושש נטל את הראשונים ויצאו חוץ לפרק ונטל את השניים על גבם ונפל ככר של תרומה מן הפרק ולפנים טמא מן הפרק ולחוץ טהור נטל את הראשונים ואת השניים [ב] חוץ לפרק ונפל ככר [של] תרומה טמא והדין נותן שיהא טהור ומה אם [ג] הראשונים שאין מטהרין [ד] רק המים שעל גבי היד מטהרין את המים שעל גבי הארץ שניים שמטהרין את המים שע"ג היד אינו דין שיטהרו את המים שע"ג הארץ. פירוש אם נתכוין ידיו טהורות דכוונה בעינן כדפרישית לעיל בפרק קמא. ואם לאו ידיו טמאות אפילו נתכוין בראשונים ולא נתכוין בשניים דגרע מאילו לא נטל השניים כלל דמטמאו הראשונים לשניים שלא נתכוין מאחר דיש לראשונים טומאה לאחר שנתקנחו מעל גבי ידיו כדמוכח בברייתא דלעיל. ונטמאה אחת מידיו כגון שנגעה במשקין טמאין. נוטל את השניים בידו השניה וטהורה יד השניה. ואינו חושש אע"פ שהראשונה טמאה היא. נטל את הראשונים ויצאו חוץ לפרק כלומר עד הפרק נטל ומעצמן יצאו חוץ לפרק ונפלו מהם לארץ משם שיש עתה מהם לארץ כנגד הפרק וכנגד חוץ לפרק ונטל את השניים על גבי הראשונים שעד הפרק. ונפל ככר של תרומה על המים שבארץ מן הפרק ולפנים טמא. דמים שנפלו מן הפרק ולפנים לא טיהרו אותן השניים כדאמרן לעיל שאין האחרונים מטהרין אלא מים

שעל גבי היד ולא מים הנופלין לארץ. מן הפרק ולחוץ טהור היינו מים שיצאו מעצמן חוץ לפרק ומשם נפלו לארץ דטהורין הן ואין להן טומאה כלל הואיל וממקום הכשר נטילה באו שם ומשם נפלו לארץ אבל נטל ראשונים ושניים חוץ לפרק ונפלו מהן לארץ טמאין כולם בין מן הפרק ולפנים בין מן הפרק ולחוץ ואין השניים מטהרין אותן שעל הארץ כלל ואפילו שחוץ לפרק אע"פ שהיה בדין מקל וחומר שיהיו טהורין כמו שמפרש ומה אם הראשונים שאין מטהרין את המים שעל גבי היד דבעודם על היד הם טמאים עד שיבואו שניים ויטהרום ואפי' במקום שנתקנחו כדאמרן לעיל ואפי' הכי מטהרין את המים שעל גבי הארץ היינו אותם שיצאו מעצמן חוץ לפרק ונפלו משם לארץ דאם נפל עליהם ככר של תרומה טהור שניים שמטהרין מים שעל גבי היד כדאמרן כ"ש שדין הוא שהיה להן לטהר מים שעל גבי הארץ:

משנה ד

ספק נעשה בהן מלאכה. דמלאכה פוסלת מים לנטילה כדתנן לעיל פרק קמא:

יש בהן כשיעור. כדתנן בפרק קמא:

טמאין. פסולין לנטילה:

ספיקן טהור. אפי' יש במים שנטל כל הנך ספיקות טהור והיינו ספק ליטהר דפליגי בסיפא רבנן ור' יוסי ובאידך בבא מפרש כיצד ליטמא ולטמא טהור:

שני ככרים טמאין. דמטמאין את הידים כדתנן לקמן בפ"ג (מ"ב) כל הפוסל את התרומה מטמא את הידים להיות שניות והשתא קמפרש ספק ליטמא ולטמא וכבר פירש ספק ליטהר:

שני ככרים טהורים. בשל תרומה איירי שהידים פוסלות את התרומה:

הידים כמות שהיו והככרים כמות שהיו. הטמא בטומאתו והטהור בטהרתו:

תני"א בתוספ' [פ"א] היו לפניו שתי כוסות באחד נעשה בו מלאכה ובאחד לא נעשה בו מלאכה נטל מאחד מהן לשתי ידיו ועשה טהרות [ה] תלויות מן השני ועשה טהרות מן הראשון לא עשה מן השני ועשה טהרות מן הראשון ועשה מן השני ועשה אלו ואלו מונחות אלו ואלו טהורות נטל מאחד מהן בידו אחת ועשה טהרות תלויות מן השני ועשה טהרות מן הראשון ועשה מן השני ועשה אלו ואלו מונחות אלו ואלו טהורות היו לפניו שתי כוסות אחד טמא ואחד טהור ונטל מאחד מהן לידו אחת ועשה טהרות תלויות מן השני ועשה טהרות מן הראשון ועשה מן השני ועשה אלו ואלו מונחות הרי אלו מוכיחות נאכלו ראשונות ונטמאו או שאבדו עד שלא נעשו שניות טהורות משנעשו שניות שניות תלויות נטל מאחד מהן לידו אחת ועשה [ו] טהרות תלויות את השני ועשה

טהרות את הראשון ולא עשה את השני ועשה טהרות את הראשון ועשה את השני ולא עשה אלו ואלו מונחות אלו ואלו תלויות היו ידיו אחת טמאה ואחת טהורה ולפניו שתי כוסות אחד טמא ואחד טהור ונטל [ז] מאחד מהן לשתי ידיו ועשה טהרות תלויות רבי יוסי אומר הטמאה בטומאתה היו ידיו אחת טמאה ואחת טהורה ולפניו שני ככרים אחד טמא ואחד טהור ונגעו שתי ידיו בככר אחד בין כאחת בין בזה אחר זה או שנגעה ידו אחת בשני ככרים זה אחר זה הידים והככרים תלויות נגעה ידו אחת בשני ככרים כאחת הידים כמו שהיו והככרים ישרפו. פירוש תלויות לא דמי לספק נעשה בהן מלאכה דמתניתין דידיו טהורות דהתם בכוס אחד אבל הכא דבשעת נטילה שני הכוסות לפניו שיש אחד שנעשה בו מלאכה ודאי הטהרות שעשה תלויות. מן השני ועשה טהרות האי טהרות כמו טהורות וטובא איכא בהך ברייתא שכך פירושו כלומר אותן טהרות שעשה טהורות דכיון דאזל ליה כוס ראשון הרי שני שעומד לפניו כספיקא דמתניתין ספק נעשה בהן מלאכה ספק לא נעשה בהן. מן הראשון ולא עשה מן השני ועשה טהרות כלומר טהרות הללו טהורות וטעמא כדפרישית. אלו ואלו טהורות דמגו דמטהרינן בשניות מטהרינן נמי בראשונות ועוד הואיל וכבר אזיל ליה כוס שני וכל דינים הללו נמי בידו אחת. הרי אלו מוכיחות דאע"ג דבספק מלאכה מטהרינן כי האי גוונא גבי ספק טומאה החמירו ותולין לשתיהן הואיל ואחת מהן נעשית בכוס טמא אבל כשנאכלו הראשונות או שאבדו קודם שנעשו שניות הרי זה כמשנתינו דבספק טמאים טהור ודין זה נמי בידו אחת. ר' יוסי אומר הטמאה בטומאתה רבי יוסי לטעמיה דקאמר במתני' ספק ליטהר טמא. ונגעו שתי ידיו בככר אחד ולא ידעינן אם בטמא אם בטהור דאם בטמא נגעו שתי הידים טמאות ואם בטהור נגעו נהי שהככר פסול מחמת היד טמאה אין חוזר ומטמא היד טהורה אפילו נגעו בו שתי הידים כאחת משום הכי הידים תלויות דשמא בטהור נגעו. והככרות תלויות משום דשמא בטמא נגעו וכן ידו אחת בשתי הככרות בזה אחר זה דלא ידעינן אי זו יד דשמא היינו ידו הטמאה לפיכך הידים תלויות ושמא היינו יד הטהורה דנגעה בככר הטהור תחלה ואחר כך נגעה בטמא לפיכך הככרות תלויות אבל ידו אחת בשתי הככרות כאחת הידים כמות שהיו דשמא הטמאה נגעה בהן. והככרות ישרפו דאפי' אם תימצי לומר טהורה נגעה בהן נטמאת היד מחמת הככר דכל הפוסל את התרומה מטמא ידים להיות שניות וחזרה היד וטמאה את הככר הטהור:

עו"ד תני"א בתוספתא (ריש פ"ב) הכהנים מקדשין במקדש ביד עד הפרק ברגל עד הסובך הנוטל ידיו לא יאמר הואיל והראשונים טמאין הריני נוטל את הטמאין ואם עשה כן צריך לנגב את ידיו אבל המטביל את ידיו אינו צריך לנגב את ידיו הנוטל ידיו צריך

להגביה את ידיו שלא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את ידיו אבל המטביל את ידיו אינו צריך להגביה ידיו. פי' עד הסובך כמו עד סובך של רגל דפ' הזרוע (חולין דף קלד:) דהיינו עד ראש השופי בשר שקורין פלופ"א בלע"ז. הואיל והראשונים טמאין שמים ראשונים שנטלתי בהן ידי טמאים הריני נוטל גם את השניים מהטמאין. אם עשה כן כלומר שנטל שניים מן הטמאין. צריך לנגב משמע הא נטל שניים מן הטהורים ידיו טהורות ואין צריך לנגב אע"פ שהראשונים היו מן הטמאין וא"א לומר כן דאם מועילין השניים לטהר הראשונים הטמאים שלישיים נמי יועילו לטהר ראשונים ושניים הטמאים ולא יהא צריך לנגב דמאי שנא אלא לעולם צריך לנגב מטמאים אפי' ראשונים לחודייהו כיון דהיו טמאים והא דנקט ואם עשה כן לאשמועינן דאפילו הכי במטביל אין צריך לנגב שהטבילה מטהרת מים הטמאים בהשקה דמקוה והוא דמטביל במ' סאה. שלא יצאו מים חוץ לפרק היינו במים ראשונים אבל משניים לא חיישינן אם לא יצאו ראשונים חוץ לפרק כדתנן לעיל נטל את הראשונים עד הפרק ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורה:

פרק ג

משנה א

המכניס ידיו לבית המנוגע. בפ' שני דחולין (דף לג:) מייתי לה:

ידיו תחלה. ופוסל את החולין ומטמא אחד ופוסל אחד בתרומה ומטמא שנים ופוסל אחד לקדש ובריתא דחומר בזב מבטבול יום פרשתיה בפר' שני דמסכת טבול יום:

כל המטמא בגדים בשעת מגעו. כגון זובו של זב וכל הני דתנן בפ' בתרא דזבים:

וכי היאך אפשר להם להיות תחלה. כלומר מה שלא מצינו היינו משום דלא אפשר:

את שנטמא באב הטומאה. כלומר אוכלים וכלים שנטמאו באב הטומאה מטמאים את הידים ולא אוכלים וכלים שנטמאו במשקים דהוו שניים דאין שני עושה שני:

במה היתה טומאתו. של תנור:

באב הטומאה. א) במשקים:

משנה ב

כל הפוסל את התרומה מטמא ידים להיות שניות. האי כללא לאו כרבנן דלעיל דאמרי בוולד הטומאה אין מטמא את הידים אלא כר' יהושע כדקתני דברי רבי יהושע וכולה מתני' איירי לקדש כדקתני היד מטמאה את חבירתה דהיינו לקדש ולא לתרומה כדתנן בפרק חומר בקדש (דף כד:) והתם בגמרא מייתי פלוגתא דר' יהושע ורבנן דהכא ומוכחא

סוגיא דלקדש פליגי ובכל הספרים נמי כתוב שם לקדש וצריך לומר דברייתא שהבאתי לעיל בפרק שני דידו אחת בשני ככרים כאחת ישרפו בככרים של קדש איירי ואע"ג דפלוגתא דר' עקיבא ורבנן דמכניס ידיו לבית המנוגע לתרומה ולקדש כדאיתא בפ' שני דחולין (דף לג:) סיפא דהאוכלין והמשקין דפליגי בה רבי יהושע ורבנן לקדש דוקא ולא לתרומה ותימה דקאמר להו רבי יהושע והלא כתבי הקדש שניים מטמאין את הידים תקשי ליה לנפשיה דההיא אפילו לתרומה כדאיתא בפ"ק דשבת (ד' יד.) דידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה משום דרבי פרנך דהאוחז ספר תורה ערום נקבר ערום ויד מטמאה את חבירתה לקדש דוקא וי"ל דר' יהושע לאו מידים דרבי פרנך קפריך דמהנהו לא שייך לאתויי כיון דטעמייהו לאו משום טומאה דאפילו לא היו גוזרים טומאה על הספר היו גוזרים על ידים שנגעו בספר משום דר' פרנך דמהאי טעמא נמי קאמר ליה רבי יהושע לרבי אליעזר בפרק שני דחולין (דף לד.) מצינו שהשני עושה שני על ידי משקין לא מייתי מספר שעושה ידים שניות לתרומה דהתם לאו מחמת טומאה הוא כדפרישי' והכא נמי לאו מההוא ספר מייתי אלא גזירה אחרת היא בכל כתבי הקדש אפילו היכא דלא שייך דר' פרנך כגון תפילין ודווקא לקדש אבל לא לתרומה וקצת תימה אי גזירה אחת היא מאי שנא דבהא מודו רבנן וביד מטמאה את חבירתה פליגי ומיהו יש לפרש דאינו בא להשוותם לגמרי ואינו חושש אלא שימצא שני עושה שני והא דלא מייתי מהאוכל אוכל שני שני משום דפסול גוייה שאני:

משנה ג

תני"א בתוספת"א [פ"ב] ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש הנוגע ברצועה טהור עד שיגע בקציצה ר' זכאי אומר משום ר"ש הנוגע בקציצה טהור עד שיגע [א] ב) ברצועה:

משנה ד

שמלמעלן ושמלמטן. דאמרי' בהקומץ רבה (דף ל.) שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה שלש אצבעות:

שבתחילה ושבסוף. דאמרינן בפ"ק דבבא בתרא (דף יג:) ועושה לו כדי לגול עמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו כלומר כדי היקף כל הספר מניח בסופו ותימה דהכא משמע שהעמוד הוא בסוף הספר דקאמר ר' יהודה שבסוף אינו מטמא עד שיעשה לו עמוד ומסברא נמי כך הוא ולפי גרסא דהתם שהעמוד בתחלתו וכדי היקף בסופו א"כ הספר נגלל מתחלתו לסופו נמצא כשירצה לקרות בו יהא צריך לחזור ולגלול לתחלתו ועוד דבההיא שמעתא גופה תניא כל הספרים נגללין לתחלתן אע"פ שפירש שם בקונטרס מתחלתן לסופן מ"מ אין הלשון משמע כן ועוד דומיא דמזוזה דכורכין אותה מאחד כלפי

שמע ועוד אמרי' התם ספר עזרא לתחלתו נגלל ובהדיא אמרו בירושלמי בפ"ק דמגילה עושה עמוד לספר בסופו לפיכך נראה דגרסינן התם ועושה כדי היקף בתחלתו וכדי לגול עמוד בסופו והא דתניא בתוספתא (פ"ב) דמכלתין הגליון שבתחלת הספר וכדי היקף כולו מטמא את הידים אי גרסינן כדי היקף בלא וי"ו ניחא דה"ק הגליון שבתחלת הספר שיעור כדי היקף כולו מטמא את הידים ואפי' גרסינן וכדי היקף בוי"ו דמשמע דתרי מילי נינהו לא איירי בהיקף דבסוף אלא כולה בתחלת הספר איירי וגליון שבתחלת הספר היינו שתי אצבעות שמניח בתחלתו כמו שמניח בין דף לדף כדאמרינן בהקומץ רבה (דף ל.) וכדי היקף כולו עדיין הכל בתחלתו ועוד יש לקיים גירסת הספרים דהתם איירי במדבק תורה נביאים וכתובים דווקא לפי שאם היה גולל לתחלתו היתה תורה מבחוץ וגנאי הדבר להניחו כך שנעשית תורה שומר לנביאים וכתובים:

משנה ה

תני"א בתוספת"א (שם) ספר שבלה אם יכול ללקט ממנו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון (במדבר יא) מטמא את הידים מגילה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון מטמא את הידים חיבר בה יריעות אחרות היא מטמאה את הידים והשאר אינו מטמא את הידים ר' יהודה אומר הגליון שבתחלת הספר וכדי הקף כולו מטמא את הידים הכותב הלל ושמע לתינוק להתלמד בו אע"פ שאין רשאי לעשות כן מטמא את הידים המשיחות והרצועות שתפרן בספר אף על פי שאינו רשאי לקיימן מטמאות את הידים תיק הספרים ומטפחות ספרים ותיבה של ספר בזמן שהן [ב] טהורין מטמאות את הידים הברכות אף על פי שיש בהן מאותיות השם ומעניינות הרבה של תורה אינן מטמאות את הידים הגליונים וספרי צדוקים אינם מטמאין את הידים ספר בן סירא וכל הספרים שנכתבו מכאן ואילך אינן מטמאין את הידים רבי שמעון בן מנסיא אומר שיר השירים מטמא את הידים מפני שנאמרה ברוח הקדש קהלת אינה מטמאה את הידים מפני שאינה אלא מחכמתו של שלמה אמרו לו וכי לא כתב אלא זו בלבד והלא הוא אומר (מלכים א ה':י"ב) וידבר שלשת אלפים משל ואומר (משלי ל':ו') אל תוסף על דבריו. פירוש הגליונים (וספרי צדוקים) אגב ספר תורה מטמאין את הידים כדקתני מתני' והכא בשנחתכו מן הספר ואף על גב דתנן אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות דס"ד כדאמרינן בפרק כל כתבי (שבת דף קטז.) מקום הכתב אגב כתב הוא דקדיש אזל כתב אזלא ליה קדושתיה אבל גליון לא אזלא ליה קדושתיה ובעיא היא התם בגליונים של ספר תורה היכא דגייז ושדי אי מצילין אותן מפני הדליקה אי לא ואי אין מטמאין את הידים א"כ תפשוט מהכא דלאו בקדושתיה

קאי וצריך לדחות כאן כדדחי התם ספרי צדוקים הרי הם כגליונים ואין מטמאין את הידים. ואומר אל תוסף בפ"ק דמגלה (דף ז.) מפרש מאי ואומר וכל משנתינו הפוכה שם דמלתיה דר' יהודה דהכא קתני התם בשם ר"י ומילתיה דר' יוסי דהכא קתני התם בשם ר"מ ופליגי התם במגילה אם מטמאין ידים. תנ"ן בבחירת"א (עדיות פ"ה מ"ג) ר"ש אומר שלשה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה קהלת אינה מטמאה את הידים כדברי ב"ש ובית הלל אומרים מטמא את הידים:

פרק ד

משנה א

בו ביום. אפירקין דלעיל קאי אמילתיה דשמעון בן עזאי דאיירי ביום שהושב ר"א בן עזריה בישיבה:

עריבת הרגלים. כמין קערה לרחיצת רגלים:

שנסדקה. בת"כ בפרשת זאת תהיה קתני שנסדקה ואינו יכול לרחוץ בה רגלו אחת שהמים ממהרין לצאת קודם שיספיק לרחוץ מתוך שמרחיב הסדק א"נ שנסדקה למטה סמוך לשולים ואינה מחזקת מים כדי לרחוץ רגלו אחת:

טמאה מדרס. בת"כ מרבה לה מדכתיב (ויקרא טו) כל כלי וממעט כפה סאה מדכתיב (שם) אשר ישב והדר קאמר מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו מרבה אני את אלו שמשמשין ישיבה עם מלאכתן ומוציא אני את אלו שאין משמשין ישיבה עם מלאכתן כלומר דעריבה קודם שנסדקה נמי רגילין לישב עליה ובפרק עשרים דכלים (מ"ב) פרשתי שרגילין ללוש בה וכשנסדקה נמי חזיא ללישה שהעיסה סותמת הסדק ואין המים יוצאין:

שר"ע אומר עריבת הרגלים כשמה. כלומר כשמה כן היא שאין שם מדרס עליה וסתם מתניתין דכלים דלא כר"ע אלא כפי מה שנמנו וגמרו:

משנה ב

שלא לשמן. בין שנוי קדש בין שנוי בעלים ומשנה זו היא תחלת מסכת זבחים וכולהו דריש התם בגמ' מקראי ושם פירשנוה במקומה:

משנה ג

עמון ומואב מה הן בשביעית. אין זה עמון ומואב שטיהרו בסיחון דארץ ישראל היא שאפי' תמצי לומר שלא כבשום עולי בבל על כרחין שביעית נוהג בה כדתנן בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נב:) ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן והגליל ועבר הירדן היא ארץ

סיחון ועוג אלא בשאר ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ולא נתכבשו מעולם איירי תדע מדמייתי *עולי מצרים ובבל ובכי ההוא איירי בחזקת הבתים (דף נו.) דאמרינן כל שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר ואמרינן לאפוקי הר שעיר עמון ומואב והא דמפרש עלה בסוף פרק קמא דיבמות (דף טז.) ובריש חגיגה (דף ג:) הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית הכי קאמר שאפילו מה שכבשו בתחלה הניחו משום תקנת עניים כ"ש שיש לנו לתקן בעמון ומואב שלא כבשו מעולם מעשר עני משום תקנת עניים ותדע דבפרק שני דשבועות (דף טז.) ובפרק קמא דמגילה (דף י.) בעינן למימר דסבר ר' אליעזר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ואי בעמון ומואב שטיהרו בסיחון איירי א"כ תקשי ליה מתני' דהכא דקאמר ר' אליעזר עמון ומואב מעשרין מעשר עני והא דמייתי בריש חגיגה (דף ג:) עובדא דר' יוסי בן דורמסקית דמתני' ומסיים בה במילתיה דר' אליעזר ההיא דהרבה כרכים על כרחין לאו מדברי ר' אליעזר הוא דליתא הכא במתני' אלא הש"ס הוא דמפרש הכי דכי היכי דלמ"ד לא קידשה לעתיד לבא הניחו הרבה כרכים משום תקנת עניים כמו כן תקנו בעמון ומואב מעשר עני משום תקנת עניים:

מסדר השנים. שלעולם אחר שנה של מעשר עני מביאין מעשר שני והרי בששית מביאין מעשר עני לפיכך ראוי להביא בשביעית מעשר שני:

המעשר והתרומה. ואין לדחות מעשר שני מפני עניים:

מעשה ישן. ונשכח הדבר דשמא לא היה (צריך) עניים באותה שעה:

מעשה נביאים. ועל פי נבואה עשו הוראת שעה:

הלכה למשה מסיני. לאו דווקא דאין זה מן התורה אלא כהלכה למשה מסיני:

תני"א בתוספת"א [פ"ב]. עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ושאר כל הארצות כשאר שני שבוע אם מעשר עני מעשר עני אם מעשר שני מעשר שני א"ר יוסי בן דורמסקית אני הייתי עם זקנים הראשונים כשבאו מיבנה ללוד ובאתי ומצאתי את ר' אליעזר שהיה יושב בחנות של נחתומין בלוד אמר לי מה חידוש היה לכם היום בבהמ"ד אמרתי לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין אמר לי אי אפשר לבהמ"ד בלא חידוש אמרתי לו את ההלכות ואת התשובות ואת המנין וכשהגעתי לזה זלגו עיניו דמעות אמר (תהילים כ"ה:י"ד) סוד ה' ליראיו ואמר גלה סודו אל עבדיו צא ואמור להם אל תחושו למנינכם כך מקובלני מריב"ז שקיבל מן הזוגות והזוגות מן הנביאים ונביאים מן משה הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. פי' ושאר כל הארצות חוץ ממצרים כשאר שני שבוע כלומר חוזרות לסדר השנים ומעשרין

בשביעית מעשר ראשון ומעשר שני וכן בבל. אם מעשר עני מעשר עני כגון מצרים עמון ומואב מעשרין בשביעית מעשר ראשון ומעשר עני אי נמי כולה מילתא אשאר הארצות קאי ואם מעשר עני דקאמר היינו כגון שלישית וששית. ואם מעשר שני כגון ראשונה ושניה רביעית וחמישית. תלמידיך אנו. בפ"ק דחגיגה (דף ג:) משמע שלא אמר כן וכעס עליו ר' אליעזר ואמר לו פשוט ידך וקבל עיניך לפי שלא אמר כן ושמא תנאי היא. ונביאים ממשה משמע הלמ"מ ממש:

משנה ד

והתירוהו לבא בקהל. והא דתניא בפ' הערל (יבמות דף עו:) א"ר יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא ואמר לי אני מצרי ראשון נשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני ראוי לבא בקהל ולא שרינן ליה מטעמא דהכא מצרי שאני כדמוכת בתוספתא שנתן להם קצבה ובפ"ק דסוטה (דף ט.) פירש בקונטרס דתניא בתוספתא דקדושין פרק בתרא שאמר לו ר' עקיבא מנימין טעית כבר עלה סנחריב מלך אשור וערבב את כל האומות לא עמוני ומואבי במקומן ולא מצרי ואדומי במקומן ושמא ר"ע לא אסיק אדעתיה מה שנתן להם קצבה למצרים ותימה דבפ"ק דמגילה (דף יב:) אמרו לו חכמים לאחשורוש זיל לגבי עמון ומואב דיתבי בדוכתייהו דכתיב שאנן מואב אלמא לא נתבלבלו לא בימי סנחריב ולא בימי נבוכדנצר ואומר ר"ת דהתם ל"ג עמון דלא מייתי קרא אלא מואב ובמתני' דהכא לא גרסינן מואב ולא בפרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) דמייתי לה דמואב לא בלבל אבל עמון בלבל והא דכתיב בירמיה (מט) שהיה אחר סנחריב והשמעתי * על רבת בני עמון תרועת מלחמה וכתיב(שם) מדוע ירש מלכם את גד ועמו בעריו ישב הילילי חשבון כי שודדה עי צעקנה בנות רבה וכתיב בההיא פרשתא ואחרי כן אשיב שבות בני עמון אומר ר"ת שלא היו יושבין במקומן אלא עמון העלו שמות הערים אשר נתיישבו בהם כשמות הערים שגלו מהן ולדברי ר"ת הא דכתיב ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון לא כמו שעשו בימי נבוכדנצר אלא כמו שהיו קודם שהגלם סנחריב ומיהו קשה דמשמע בסדר עולם בפרשת ויהי בארבע עשרה שנה דבימי חזקיה שבו עמון ומואב למקומן דקתני התם שטף עמונים ומואבים וערביים שהיו מסייעים אותו כשצר על שומרון שלש שנים ובסיפא קתני אחר מפלתו של סנחריב עמד חזקיהו ופטר האוכלוסין שבאו עמו בקולרים וקבלו עליהם מלכות שמים והלכו במקומן לקיים מה שנאמר (ישעיהו י"ט:י"ט) והיה ביום ההוא יהיה מזבח לה' בארץ מצרים ועוד אמרינן בחלק (דף צו:) עמון ומואב שכיני בישי דישראל הוו שלחו ליה לנבוכד נצר תא עלייהו עוד כתיב בירמיה (כז) עשה לך מוסרות ומוטות [וגו'] ושלחתם אל מלך אדום ואל

מלך מואב ואל מלך בר עמון ואל מלך צידון ואל מלך צור ביד המלאכים הבאים ירושלם אל צדקיהו משמע מהאי קרא דשכיני ישראל היו כולם כדמעיקרא ולכך משועבדים לצדקיהו לכך נראה דנבוכדנצר עשה בלבול והא דקאמרינן בפ' בתרא דסוטה (דף מו:) גבי לוז שצובעים בה תכלת בא סנחריב ולא בלבלה בא נבוכדנצר ולא החריבה שתולה בלבול בסנחריב לפי שלא היה מחריב אלא מבלבל בהגלת שלומים מחליף האומות ומעבירן ממקומן אבל נבוכדנצר מחריב ומבלבל ובההיא דפרק קמא דמגילה (דף יב:) במילתא בעלמא הוא דאוקמוה לאחשורוש אי נמי עמד טעמם בם יותר משאר אומות לפי שלא בטלו בימי סנחריב כאחריני אי נמי מדלת הארץ השאיר ונתבטלו בשאר אומות שהביא עליהם שם ובימי נבוכדנצר ואחשורוש שהיה הדבר חדש היו ידועים אבל בימי רבי יהושע בטלו להו ברובא ואין לומר דלשאר אומות קרי להו עמון ומואב לפי שנתישבו בארצם כמו יהודה גר העמוני שהרי בספר (ישעיהו ט"ז:ח') במשא מואב כתיב כי שדמות חשבון אומלל גפן שבמה וכתיב (שם) אריוך דמעתי חשבון ואלעלה פי' שם בקונטרס וא"ת כל אלה עבר הירדן וישראל לקחום מיד סיחון ואימתי חזרו ליד מואב כשהגלם סנחריב לראובני ולגדי באו מואבים שהיו סמוכים להם וישבו בהם וכל אותה נבואה על נבוכדנצר כדפירש שם בקונטרס בתחלת הפרשה כי כל הסגנון הזה וסגנון של ירמיהו דומין ואם לא היו מואבים ממש שנתיישבו בהן למה היה קורא אותם על שם מואב אחר שנתיישבו בערי ישראל אלא ודאי לא נתבלבלו עד נבוכדנצר ותולה הכל בסנחריב לפי שהיה ראשון ומיהו בספר ישעיה משמע דהחריבן סנחריב דכתיב באותה פרשה לפליטת מואב אריה ולשארית אדמה כלומר פליטת אדמה שישאיר סנחריב יבא נבוכדנצר בשעתו וישחיתם ולשארית אדמתם ואריה הוא נבוכדנצר דכתיב (ירמיהו ד':ז') עלה אריה מסבכו ושמא מה שישבו כשפטרם חזקיה קרי ליה פליטה:

תני"א בתוספת"א [פ"ב] בו ביום עמד יהודה גר העמוני לפניהם בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל א"ל ר"ג אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר"ג והלא כבר נאמר (דברים כ"ג:ד') לא יבא עמוני ומואבי א"ל רבי יהושע וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין והלא כבר עלה סנחריב ובלבל את כל האומות שנאמר (ישעיהו י':י"ג) ואסיר גבולות עמים א"ל ר"ג והלא כבר נאמר (ירמיהו מ"ט:ו') ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם ה' כבראשונה וכבר שבו א"ל ר' יהושע והלא כתיב (עמוס ט':י"ד) ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו כשם שאלו לא שבו כך הם לא שבו אמר להם יהודה גר אני מה אעשה אמרו לו כבר שמעת מפי הזקן הרי אתה מותר לבא בקהל אמר ר"ג אף

גר מצרי כיוצא בזה אמרו לו למצרים נתן לה הכתוב קצבה שנאמר (יחזקאל כ"ט:י"ג) מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים מן העמים אשר נפוצו שם (וישבו על אדמתם):

משנה ה

כתב עברי. כתבא ליבונאה כדאמרינן בסנהדרין בשלהי כהן גדול (סנהדרין דף כא:):

משנה ו

תרוודות. מלשון חולין (דף קכה:) תרווד רקב:

ספרי מירם. ראויין לשרף כדאמר בפרק אלו טריפות (חולין דף ס:) והם ספרי הצדוקים כדאמר בפ' כל כתבי הקדש (דף קטז.) דטעונין שריפה:

תני"א בתוספת"א [פ"ב] אמר להן אף כתבי הקדש לפי חיבתן היא טומאתם שלא יעשם שטיחים לבהמה:

משנה ז

מטהרים את הנצוק. כדתנן במכשירים (פ"ה מ"ט) הנצוק טהור:

אמת המים הבאה מן הקברות. מודו בה צדוקין דטהורה דכתיב (ויקרא יא) מקוה מים יהיה טהור:

שאם אקניטנו. היינו דאמרינן בב"ק (דף ד.) אטו עבד ואמה לאו טעמא רבה איתי בהו שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חבירו ונמצא מחייב את רבו ק' מנה בכל יום:

תניא בתוספת"א [שם] אומרים צדוקין קובלין אנו עליכם פרושים מה אם בת בני הבאה מכח בני שהוא בא מכחי הרי היא יורשתני בתי הבאה מכחי אינו דין שתירשני אמרו להם לא אם אמרתם בבת הבן שכן חולקת עם האחים תאמרו בבת עצמה שאינה חולקת עם האחין. פירוש מה אם בת בני הצדוקין היו אומרים תירש הבת עם בת הבן עד שנטפל להן רבן יוחנן בן זכאי כדאיתא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קטו:):

משנה ח

המושל עם משה בגט. שהיו מונים לשנות המלכים:

תניא בתוספ' [ספ"ב] אומרים טובלי שחרית קובלנו עליכם פרושים שאתם מזכירים את השם בשחרית בלא טבילה אומרים פרושים קובלנו עליכם טובלי שחרית שאתם מזכירים את השם מן הגוף שיש בו טומאה. פירוש טובלי שחרית בפרק מי שמתו (ברכות דף כב.) אמר רבי יהושע בן לוי מה טיבן של טובלי שחרית ופריך מה טיבן והא אמר רבי יהושע בן לוי בעל קרי אסור בדברי תורה אלא מה טיבן של ארבעים סאה דסגיא בט' קבין אלא אמר ר' (יוחנן) [חנינא] גדר גדול גדרו בה ואותם טובלי שחרית תלמידי חכמים הם: